

Nr 19

Utbildningsutskottets betänkande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbildning av bibliotekspersonal m. m. jämte motioner.

Propositionen

I propositionen 1971: 52 har Kungl. Maj:t under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för den 26 mars 1971 föreslagit riksdagen att

1. godkänna i statsrådsprotokollet förordade riktlinjer för utbildning på biblioteksområdet m. m.,
2. besluta att den 1 juli 1972 skall inrättas en bibliotekshögskola i Borås.

I propositionen läggs förslag fram om principerna för en reform av utbildningen av bibliotekarier och annan bibliotekspersonal. Vissa riktlinjer anges också för den fortsatta behandlingen av frågorna om utbildning av arkivpersonal och personal med informations- och dokumentationsuppgifter.

För bibliotekarier bör utbildningen innefatta dels egentlig yrkesutbildning, dels de varierande teoretiska studier och den praktik som är erforderlig med hänsyn till de krav på arbetsinsatser som ställs i olika befattningar på biblioteksområdet.

Den egentliga yrkesutbildningen för bibliotekarier för verksamhet inom folkbibliotek, forskningsbibliotek och skolbibliotek föreslås bli två-årig. Utbildningens innehåll bör ges en relativt stor bredd och utformas med hänsyn till behovet att främja de utbildades möjligheter till rörlighet på arbetsområdet och förmåga att klara av nya arbetsuppgifter.

För tillträde till bibliotekarieutbildningen bör enligt propositionen t. v. gälla samma formella behörighetskrav som för tillträde till universiteten. Antagningssystemet bör dock utformas på sådant sätt att de sökande får tillgodoräkna sig även ytterligare meritering i form av yrkesverksamhet, teoretiska studier eller bådadera.

Bibliotekarieutbildningen bör bedrivas i nära samverkan med universiteten. Genomgången utbildning bör kunna tillgodoräknas som 80 poäng i filosofie kandidatexamen. Bibliotekarieutbildningen avses bli anordnad inom en särskild utbildningsenhet, bibliotekshögskolan, som bör inrättas den 1 juli 1972 och förläggas till Borås. Högskolan bör t. v. dimensioneras för en årlig intagning av 360 studerande.

Den nuvarande ettåriga utbildningen av folkbibliotekarier inom skolöverstyrelsens biblioteksskola bör upphöra den 30 juni 1972. Den ettåriga utbildningen beräknas dock fortsätta övergångsvis under ett år vid bibliotekshögskolan.

Det föreslås att utbildningen av annan bibliotekspersonal än bibliotekarier utformas med hänsynstagande till bibliotekens vidgade arbetsuppgifter och behovet av bredd i utbildningen. Denna utbildning bör utformas som en specialkurs i gymnasieskolan.

Motionerna

I detta sammanhang har utskottet behandlat

dels motionen 1971: 1400 av herr Henmark m. fl. (fp) vari hemställts att riksdagen måtte besluta att utbildningen av bibliotekarier i vad avser tidsomfång, volym och kvalitet icke får understiga den av utredningen rörande utbildning av bibliotekspersonal m. m. föreslagna,

dels motionen 1971: 1401 av herr Molin (fp) vari hemställts att riksdagen

1. avslår proposition 1971: 52,

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer att sådana åtgärder vidtas att förutsättningar skapas för att inom ramen för nuvarande utbildningssystem vid universiteten tillgodose kraven på yrkesinriktade utbildningslinjer för bibliotekarier,

dels motionen 1971: 1405 av herrar Nilsson i Agnäs (m) och Petersson i Gäddvik (m) vari hemställts att riksdagen uttalar som sin mening att bibliotekshögskolan förlägges i Umeå,

dels motionen 1971: 1406 av herr Norrby i Gunnarskog m. fl. (c, fp, m, vpk) vari hemställts att riksdagen beslutar att förlägga den i proposition 1971: 52 föreslagna bibliotekshögskolan till Karlstad,

dels motionen 1971: 1416 av fru Jonäng m. fl. (c) vari hemställts att riksdagen vid sin behandling av proposition 1971: 52 måtte uttala att till grund för inträde vid bibliotekshögskola skall ligga eftergymnasial utbildning motsvarande 80 poäng vid filosofisk fakultet eller likvärdiga teoretiska studier eller kvalificerad yrkeserfarenhet,

dels motionen 1971: 1417 av herr Nordstrandh m. fl. (m) vari hemställts att riksdagen måtte med avslag på proposition 1971: 52 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om

1. förslag till organisation av bibliotekarieutbildning i huvudsaklig överensstämmelse med det förslag som framlagts av utredningen rörande utbildning av bibliotekspersonal m. m.,

2. förslag om en särskild ettårig forskningsbibliotekarielinje, till vilken för tillträde skall krävas doktorsexamen eller motsvarande,

3. förslag om lokalisering av bibliotekshögskolan i enlighet med de riktlinjer som angivits i motionen,

dels motionen 1971: 1418 av fru Ryding m. fl. (vpk) vari hemställdes att riksdagen

1. bifaller förslaget i proposition 1971: 52 om inrättande av en bibliotekshögskola i Borås från den 1 juli 1972,

2. beträffande riktlinjerna för utbildningen på biblioteksområdet m. m. måtte uttala

a. att minst ett års akademiska studier, alternativt ett särskilt preparandår vid bibliotekshögskolan, bör vara förutsättning för tillträde till den tvååriga utbildningen för de studerande som inte kan åberopa god praktisk erfarenhet av biblioteksarbete e. d.,

b. att möjligheter bör skapas för en fort- och vidareutbildning svarende mot minst 2 terminers studier,

c. att vid planeringen av utbildningen i övrigt beaktas vad som anförs i motionen,

3. uttalar sig för skapande av universitetsfilialundervisning i Borås i enlighet med vad som anförs i motionen,

dels motionen 1971: 1419 av herr Wikström m. fl. (fp, c) vari hemställdes att riksdagen måtte vid sin behandling av proposition 1971: 52 uttala att vid de kommande övervägandena angående grunderna för antagning till bibliotekarietutbildningen förutsättningen — enligt i motionen anförda grunder — skall vara behörighetskrav motsvarande minst två års akademiska studier eller långvarig, kvalificerande yrkeserfarenhet,

dels motionen 1971: 1420 av herr Ångström m. fl. (fp, c, m) vari hemställdes att riksdagen beslutar avslå förslaget i proposition 1971: 52 om lokalisering av bibliotekshögskolan till Borås och i stället beslutar förorda bibliotekshögskolans placering i Umeå.

Utskottet

Uppgifterna för biblioteken har under senare tid ökat kraftigt i omfattning. Biblioteken har alltmer kommit att framstå som institutioner för allmänskulturell verksamhet. Vidare har informations- och dokumentationsverksamheten i dess moderna utformning på kort tid fått stor betydelse. En snabb teknisk utveckling äger rum. Behovet av en effektivare och mer sammanhållen fackutbildning för bibliotekspersonal har, såsom anförs i propositionen, mot den angivna bakgrunden gjort sig gällande med allt större kraft.

Till grund för förevarande proposition, i vilken läggs fram förslag om principerna för en reform av utbildningen av bibliotekarier och annan bibliotekspersonal, ligger ett omfattande utredningsarbete som utförts av den år 1965 tillkallade utredningen rörande utbildning av bibliotekspersonal. För bibliotekarier vid folkbibliotek, gymnasiebibliotek och forskningsbibliotek har utredningen föreslagit att en i princip samman-

hållen tvåårig yrkesutbildning skall anordnas vid en fristående bibliotekshögskola. Enligt förslaget skall studerande kunna vinna tillträde till denna utbildning efter genomgång av eftergymnasial utbildning som till omfånget motsvarar minst 80 poäng vid filosofisk fakultet. Vid bibliotekshögskolan föreslås även utbildning av viss annan bibliotekspersonal bli anordnad.

Propositionens förslag beträffande bibliotekarieutbildning innebär i korthet att utbildningen av bibliotekarier vid folkbibliotek, forskningsbibliotek och skolbibliotek delas upp på två stadier. Det andra stadiet, dvs. den egentliga bibliotekarieutbildningen, skall såsom utredningen förordat utgöras av en tvåårig yrkesinriktad utbildning vid bibliotekshögskola. För tillträde till denna utbildning bör enligt propositionen tills vidare gälla samma formella behörighetskrav som nu gäller för allmän behörighet för tillträde till universiteten. Några närmare preciseringar av det första stadiets utformning görs inte i propositionen. Intagningen till bibliotekshögskolan förutsätts emellertid enligt propositionen bli anordnad på sådant sätt att man får en i rimlig grad varierande sammansättning av de studerande med hänsyn till yrkeserfarenheter och karaktären av föregående utbildning. Departementschefen framhåller vidare att han inte finner tillräckligt starka skäl föreligga för att utbildningen läggs upp så att den för alla studerande inleds med en teoretisk utbildning av viss omfattning.

I dagarna har en organisationskommitté tillkallats med uppgift att planera utbildningen vid den föreslagna bibliotekshögskolan.

I de motioner som tagit upp frågan om biblioteksutbildningens allmänna uppläggning och grunderna för antagning till bibliotekarieutbildningen betonas bibliotekens centrala betydelse i svenskt utbildningsväsen, forskning och kulturliv. På bibliotekarierna ställs därför enligt motionärerna allt större krav när det gäller allmänna kunskaper liksom när det gäller speciella insikter i dokumentations- och informationsteknik, bokkunskap och aktiv marknadsföring. De i propositionen föreslagna grunderna för antagning till den tvååriga biblioteksutbildningen har uppfattats som en nedskärning av utbildningstiden i förhållande till biblioteksutredningens förslag vilket skulle komma att medföra en sänkning av bibliotekarieutbildningens standard. Enligt vad som yrkas i motionen 1971: 1416 bör eftergymnasial utbildning motsvarande 80 poäng vid filosofisk fakultet eller likvärdiga teoretiska studier eller kvalificerad yrkeserfarenhet ligga till grund för inträde vid bibliotekshögskola. Motsvarande yrkande framförs i motionen 1971: 1419 medan ett års akademiska studier, alternativt ett särskilt preparandår enligt motionen 1971: 1418 bör vara förutsättning för tillträde till utbildningen för de studerande som inte kan åberopa praktisk erfarenhet av biblioteksarbete. Yrkandena i motionerna 1971: 1417 och 1971: 1401 liksom hemställan i motionen 1971: 1400 synes ha sin huvudsakliga grund i farhågor be-

träffande utbildningens kvalitet som uttalanden i propositionen givit upphov till.

Utskottet, som inhämtat förtydligande upplysningar beträffande de i propositionen skisserade reglerna för tillträde till den föreslagna biblioteksutbildningens yrkesinriktade stadium, får anföra följande.

De formella behörighetskrav som uppställs i propositionen uppfattar utskottet motsvara vad som med den terminologi som används beträffande kompetensfrågor inom utbildningsområdet benämns villkor för allmän behörighet. Den allmänna behörigheten är knuten till övergångarna mellan olika stadier i utbildningsväsendet och anger viss utbildningsnivå eller motsvarande som villkor för fortsatt utbildning. Regler som anger utbildning eller yrkeserfarenhet m. m. med visst specificerat innehåll, t. ex. kunskaper i visst ämne, för behörighet till viss utbildning benämns enligt gällande terminologi villkor för särskild behörighet. Dessa villkor anger främst de förkunskaper som kan krävas för studier av visst slag och utgör en andra kategori av krav utöver de allmänna behörighetsvillkoren.

Med hänsyn till de krav på arbetsinsatser som ställs på befattningshavare inom biblioteksområdet finner utskottet det ofrånkomligt att särskilda behörighetsvillkor måste uppställas för tillträde till den egentliga bibliotekarieutbildningen. Uttalandet i propositionen att det första stadiet av utbildningen inte för alla studerande skall utgöras av en teoretisk utbildning, skall enligt vad utskottet fått bekräftat så tolkas att som särskilt behörighetsvillkor kommer att ställas upp krav på utbildning, yrkesverksamhet eller en kombination av båda dessa av viss minsta omfattning som sammanlagt uppgår till eller är likvärdig med 80 poäng i filosofie kandidatexamen. Yrkesverksamheten skall ha fullgjorts inom område som är väsentligt för den yrkesutövning för vilken bibliotekarieutbildningen är avsedd, exempelvis inom bibliotek eller folkbildningsarbete. Det finns såsom departementschefen i annat sammanhang uttalat anledning räkna med att antalet sökande med universitets/högskoleutbildning blir stort och att studerande med denna bakgrund kommer att utgöra huvuddelen i bibliotekarieutbildningen.

Med det förtydligande i fråga om de särskilda behörighetskraven som utskottet funnit erforderligt med anledning av motionerna kan utskottet ansluta sig till propositionens förslag i vad avser grunderna för antagningen till bibliotekarieutbildningen och samtidigt konstatera att ifrågasvarande yrkanden i motionerna 1971: 1400, 1971: 1416, 1971: 1417, 1971: 1418 och 1971: 1419 i huvudsak blivit tillgodosedda.

Utskottet har ansett sig böra godta att teoretiska studier utöver 80 poäng normalt inte tillmäts meritvärde vid urval av behöriga sökande. För vissa arbetsuppgifter, särskilt vid forskningsbiblioteken, kan man dock som departementschefen framhållit räkna med att kraven på eftergymnasial utbildning i många fall måste ställas högre. Utskottet ut-

går från att den förutnämnda organisationskommittén i sitt arbete med utformningen av urvalsreglerna kommer att beakta dessa synpunkter. Med hänsyn till behovet av bibliotekarier med varierande studie- och yrkeserfarenhetsbakgrund räknar utskottet med att personer med annan än akademisk studiebakgrund skall kunna antas till utbildningen. Sålunda torde exempelvis i vissa fall den utbildning som ges funktionärer och förtroendemän inom folkrörelserna vara en lämplig grund för bibliotekarieutbildning.

I flera motioner har uttryckts farhågor för att den i propositionen föreslagna biblioteksutbildningen skall försvåra eller omöjliggöra en gemensam nordisk arbetsmarknad inom biblioteksväsendet. Med anledning härav får utskottet hänvisa till bilagda tablå som uppgjorts inom utbildningsdepartementet och åskådliggör en jämförelse mellan den avsedda reformerade utbildningen i Sverige och utbildningen av folkbibliotekarier i Danmark, Norge och Finland.

Mot bakgrund av vad utskottet anfört rörande biblioteksutbildningens första stadium, som grundats på de allmänna bedömningar som redovisats i propositionen, tillstyrker utskottet att en yrkesinriktad utbildning för bibliotekarier vid folkbibliotek, forskningsbibliotek och skolbibliotek anordnas med början budgetåret 1972/73. Utskottet biträder också förslaget att utbildningen i fråga organiseras inom en särskild högskola som tills vidare dimensioneras för en årlig intagning av 360 studerande. Mot de riktlinjer som föreslagits för utbildningen i fråga har utskottet inte funnit anledning till erinran. Utgångspunkten för organisationskommitténs arbete med studieplansfrågor förutsätter utskottet skall vara de förslag som lagts fram av utredningen rörande utbildning av bibliotekspersonal. Kommittén bör därvid beakta de justeringar i utredningens förslag som kan föranledas av departementschefens i statsrådsprotokollet gjorda uttalanden, till vilka utskottet i allt väsentligt ansluter sig. Utskottet biträder således inte de avslagsyrkanden på propositionsförslagen som framförts i motionerna 1971: 1401 och 1971: 1417.

Utskottet anser det angeläget att det anordnas vidareutbildning för bibliotekspersonal. Med hänsyn till att åtgärder för att tillgodose detta utbildningsbehov kommer att övervägas i det fortsatta planeringsarbetet anser utskottet sig inte böra förorda att riksdagen, som yrkats i motionen 1971: 1418, nu gör något uttalande om fortbildning eller vidareutbildning. Vidare förklarar departementschefen sig ha för avsikt att uppdra åt skolöverstyrelsen att lägga fram förslag om utbildning för annan bibliotekspersonal än bibliotekarier, varför utskottet inte ansett sig böra närmare beröra frågan om utbildningen för den s. k. mellankategorin av bibliotekspersonal som tagits upp i motionen 1971: 1419.

Av regionpolitiska skäl har i propositionen föreslagits att bibliotekshögskolan förläggs till Borås. Möjligheterna att där bedriva biblioteksutbildning förklaras vara goda. I motionerna 1971: 1405 och 1971:

1420 föreslås en förläggning till Umeå, medan i motionen 1971: 1406 förordas en lokalisering till Karlstad och i motionen 1971: 1417 till ort med universitet eller universitetsfilial.

På i propositionen anförda skäl är utskottet berett godta den föreslagna förläggningen till Borås och avstyrker alltså yrkandena om annan lokaliseringsort. Utskottet har vid sitt ställningstagande förutsatt att de särskilda behov som kan föranledas av lokaliseringen till Borås kommer att beaktas vid den fortsatta planeringen av högskolan. Yrkandet i motionen 1971: 1418 om särskilt uttalande beträffande planeringen av utbildningen vid bibliotekshögskolan bör alltså inte föranleda någon åtgärd. Beträffande frågan om begränsning av intagningen första läsåret till hälften av den föreslagna årliga intagningskapaciteten — dvs. från 360 till 180 studerande — finner utskottet inte anledning att nu yttra sig, då frågan om intagning till bibliotekshögskolan får förutsättas komma att föreläggas riksdagen i samband med förslag till medelsanvisning för verksamheten för budgetåret 1972/73.

Med hänsyn till bl. a. inom 1968 års utbildningsutredning pågående överväganden rörande det eftergymnasiala utbildningsväsendets lokalisering och organisation är utskottet inte heller berett förordas att riksdagen, såsom föreslås i motionen 1971: 1418, nu uttalar sig för universitetsutbildning i Borås.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet att riksdagen

1. i anledning av motionerna 1971: 1400, 1971: 1416, 1971: 1417, 1971: 1418 och 1971: 1419 ger Kungl. Maj:t till kännas vad utskottet anför beträffande grunderna för antagningen till bibliotekarieutbildningen,
2. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna 1971: 1400, 1971: 1401, 1971: 1417 och 1971: 1418, motionerna såvitt nu är i fråga, godkänner i statsrådsprotokollet förordade riktlinjer för utbildning på biblioteksområdet m. m.,
3. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen 1971: 1401 såvitt nu är i fråga beslutar att en bibliotekshögskola skall inrättas den 1 juli 1972,
4. beträffande förläggning av bibliotekshögskolan till Umeå avslår motionerna 1971: 1405 och 1971: 1420 samt motionen 1971: 1417 såvitt nu är i fråga,
5. beträffande förläggning av bibliotekshögskolan till Karlstad avslår motionen 1971: 1406 samt motionen 1971: 1417 såvitt nu är i fråga,
6. avslår motionen 1971: 1417 i vad avser lokalisering till annan universitetsort eller universitetsfilialort,
7. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen 1971: 1417 såvitt nu är i fråga beslutar att bibliotekshögskolan skall förläggas till Borås,

8. avslår motionen 1971: 1417 i vad avser forskningsbibliotekarie-linje,
9. avslår motionen 1971: 1418 i vad avser fortbildning och vidare-utbildning,
10. avslår motionen 1971: 1418 i vad avser viss planering,
11. avslår motionen 1971: 1418 i vad avser universitetsutbildning i Borås.

Stockholm den 13 maj 1971

På utbildningsutskottets vägnar

JAN-ERIK WIKSTRÖM

Närvarande: herrar Wikström (fp), Mårtensson (s), Richardson (fp), Jönsson i Arlöv (s), Nordstrandh (m), Elmstedt (c), Gustafsson i Barkarby (s), fru Gradin (s), fru Sundberg (m), fru Dahl (s), herrar Johansson i Skärstad (c), Berndtson i Linköping (vpk), Sundgren (s), fru Söder (c) och fru Laag (s).

Särskilda yttranden

1. av herrar Wikström (fp), Richardson (fp) och Nordstrandh (m) som anför:

»Genom införande av bl. a. fasta studiegångar och s. k. Dyrk-kurser söker man organisera utbildningen vid de filosofiska fakulteterna så att de erhåller en mera yrkesinriktad karaktär. Flera remissinstanser har i sina yttranden över biblioteksutredningens betänkande förordat att biblioteksutbildningen ges formen av särskilt ämnesområde i utbildningen vid filosofisk fakultet eller att utbildningen organiseras i form av en yrkesinriktad studiekurs. Även i motionen 1971: 1401 har framförts förslag av denna innebörd. Förläggning av bibliotekshögskolan till ort med universitet eller universitetsfilial förordas i motionen 1971: 1417. Vi ansluter oss liksom utskottet i övrigt till förslaget i propositionen att bibliotekarieutbildningen i avvaktan på en övergripande lösning av det högre utbildningsväsendets organisationsfrågor bedrivs vid en särskild utbildningsenhet, bibliotekshögskolan.

Som framgår av propositionen har regionpolitiska skäl legat till grund vid valet av förläggningssort för bibliotekshögskolan. Enligt vår mening är det tveksamt om sådana skäl bör vara avgörande vid lokaliseringen av högre utbildningsanstalter. Då vi godtagit den föreslagna förläggningen till Borås har detta skett i förvissningen om att alla möjligheter tas till vara för att skapa sådana betingelser för biblioteksutbildningen i Borås att utbildningen kommer att fungera på ett tillfredsställande sätt.

Vi delar departementschefens uppfattning att man vid planeringen av eftergymnasial yrkesutbildning låter sig vägledas av en helhetssyn på det eftergymnasiala utbildningssystemet och vill särskilt understryka uttalandet i statsrådsprotokollet att bibliotekarieutbildningen bör bedrivas i nära samverkan med universiteten.

Från denna utgångspunkt anser vi det väsentligt att organisationskommittén i sitt arbete med den närmare utformningen av bibliotekarieutbildningen noga överväger och beaktar alla möjligheter till samverkan mellan bibliotekshögskolan och framför allt universitetet i Göteborg. Enligt vår mening bör verksamheten vid högskolan i Borås redan från början planeras så att ett eventuellt framtida inordnande i en organisatoriskt sammanhållen större eftergymnasial utbildningsenhet inte försvåras.»

2. av herr Berndtson i Linköping (vpk) som anför:

»I motionen 1971: 1418 föreslås bl. a. att riksdagen uttalar sig för anordnande av universitetsundervisning i Borås. En sådan undervisning skulle i flera avseenden vara av stor betydelse för bibliotekarieutbildningen och även i övrigt medverka till en utveckling av Boråsregionen.

Utskottet är med hänsyn till bl. a. inom 1968 års utbildningsutredning pågående överväganden rörande det eftergymnasiala utbildningsväsendets lokalisering och organisation inte berett att nu uttala sig för universitetsutbildning i Borås.

Då jag inte finner det anförda skälet för utskottets ställningstagande stå i motsättning till motionens tankegångar har jag ansett mig kunna biträda utskottets ställningstagande.»

Jämförelse mellan utbildning av folkbibliotekarier i Norden

